

PREOTUL NICOLAE SANDOVICI – DEȘTEPTĂTOR AL NEAMULUI ÎN PROBOTEȘTI HERȚII SAU „SATUL PĂRINTELUI NICOLAE”

Pr. prof. Teodor Cătălin BUDACĂ

Seminarul Teologic Liceal Ortodox „Sfântul Ioan Iacob” din Dorohoi

Abstract

This study acknowledges the true value of Father Nicolae Sandovici's name, by bringing him to light, with his struggles and humanity, as an important personality from Dorohoi and priest in Probotești village, Herța region and former Dorohoi county, today part of the area surrounding Cernăuți, Ukraine. Father Nicolae Sandovici truly fought, not only by his speeches but also by his actions, for the improvement of his people's lives, for the economic and cultural development of Probotești village, for preserving the traditions, the customs, traditional costumes and native language. He built his life on work and truth. He believed that the school and the church were the ones to diminish the evils and to reach civilization. According to him, the priest and the teacher should have worked together to fulfill these goals. From a socio-economic standpoint, Nicolae Sandovici's name is primarily connected with the Land Retribution Act for the people of Târnauca. In the language spoken in those times in Dorohoi County, Probotești meant Father Nicolae's village. Due to his actions they had a beautiful, well preserved church, a library, a meeting place, a radio and a cinema. Probotești village was a model for all the other villages in Dorohoi County.

Keywords: Father Nicolae Sandovici, personality, Dorohoi County, Probotești village, custom, traditional, school, church.

Nu se poate vorbi despre părintele Nicolae Sandovici fără a scoate în evidență faptul că toată lucrarea sa în via Domnului a fost în permanentă concordanță cu îndemnul Sfintei Evanghelii. Cuvântul Scripturii l-a însoțit întreaga viață fiind convins că numai muncind cu chibzuință și cu vrednicie „vom răscumpăra vremea, ferindu-ne de faptele cele de rușine ale întunericului”¹. Gândurile, trăirile și convingerile sale sănătoase au fost extrapolate

---

¹ V.V. Cărăușu, *Triumful muncii și adevărului, încercare de studiu social, povestind viața unui preot*, Editura T. M. Carpați, Iași, 1931, p. 13.

timp de 49 de ani asupra comunității satului Probotești, ani în care a păstorit turma peste care a fost pus păstor.

S-a născut în comuna Târnauca, ținutul Herța din fostul județ Dorohoi, România (astăzi regiunea Cernăuți, Ucraina), la data de 26 octombrie 1861, din părinții Rarița și Ștefan Sandovici. Tatăl său a fost dascăl la biserica „Sfântul Dumitru” din Târnauca. A fost nepotul preotului Sandu Grigorovici, fiul adoptiv al economului Alexandru Neculau, fost cumnat cu Gheorghe Asachi.

Numele de Sandovici, însușit de către tatăl său (Ștefan al lui Sandu Grigorovici), „provine de la prenumele Sandu și înseamnă «fiul lui Sandu», formulă de politețe, consacrată prin uz și similară altor nume de familie din vechiul onomasticon românesc, cum ar fi Procopovici sau Grigorovici”².

Clasele I-II le-a urmat la curtea vistiernicului Alecu Sturdza, iar ultimele două clase primare le face în satul natal, în școala deschisă în anul 1870. Păstrează amintiri frumoase despre învățătorul Gheorghe Călinescu, spunând că era un om înalt, frumos, impunător și demn, care a pus în valoare abilitățile intelectuale cu care venea în școală elevul Nicolae, elev care încă de la șase ani știa să citească, cu atenție și cu înțeleș, Ceaslovul și Psaltirea. După ce termină școala primară se înscrie la Seminarul inferior „Socola” din Iași, în anul 1876, absolvind cursurile în anul 1881 și obținând atestatul No. 376. Prin 1930, povestind despre anii de seminar își amintește: „Conducătorul școlii era Arhimandritul Nechifor Iliescu, un profesor foarte priceput. Dintre colegi îmi amintesc pe dl. prof. D. Boroianu, astăzi decanul Facultății de Teologie din București, pe dl. Sireteanu, profesor de știință religioasă, pe părintele Th. Stupcanu, profesor de muzică, pe părintele Gh. Florescu, precum și de alții...”³.

În anul 1882, la data de 24 ianuarie, se căsătorește cu Profira I. Dumitriu, din Dimăcheni. La 24 aprilie, același an, a fost hirotonit preot pentru parohia „Sfinții Voievozi”, Probotești, comuna Târnauca, slujind cu multă dăruire și tact duhovnicesc până la mutarea sa la Domnul la data de 10 decembrie 1931. Familia preotului

---

² Vasile Pavel, *Probotești față de Racovăț și Mihai Viteazu*, Editura Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hașdeu” al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova, Chișinău, 2019, p. 106.

³ V.V. Cărăușu, *op. cit.*, p. 12.

Sandovici a fost binecuvântată cu un copil, Augustin (1886-1957), care a avut la rândul său patru copii: Octavian, Nicolae, Suzana și Profira. În anii 1940-1944 toți s-au refugiat în România.

Casa preotului Sandovici se înălța pe partea stângă a drumului care duce la biserică, fiind situată doar la vreo sută de metri de aceasta. Pentru vremurile acelea era cea mai mare și îngrijită casă din sat. Preotul era foarte muncitor, așa și-l aminteau bătrânii, mereu era văzut în grădină cu sapa în mână sau îngrijindu-și livada. În fața casei lui creștea o livadă cu meri ocupând o suprafață de 0,5 ha. Niște meri înalți, cu mere albe, aromate și deosebit de mustoase, spunându-li-se în sat „merii din pomățul lui Augustin”. Livada s-a păstrat până la sfârșitul anilor 90 ai secolului trecut.

Nu trebuie trecut cu vederea nici faptul că familia preotului Sandovici a înfiat-o pe Olimpia Scriba, fiica învățătorului Dumitru Scriba. Mama, Ecaterina Scriba, a murit când copila avea 2 ani, rămânând astfel orfane două fete: Natalia și micuța Olimpia.

Părintele Nicolae Sandovici, pe tot parcursul vieții sale, a acordat o mare atenție educației culturale, sociale și religioase a enoriașilor săi. A fost un far strălucitor pe marea întunecată a vremurilor de restriște, o icoană sfântă a năzuințelor poporului, un militant înflăcărat, cu vorba și cu fapta, clădindu-și viața pe muncă și pe adevăr. Prin autoritatea sa a devenit omul de încredere al enoriașilor săi, fiind și sfătuitor, dar și judecător ales de popor, a luptat pentru îmbunătățirea vieții sătenilor, pentru dezvoltarea economică și culturală, pentru păstrarea tradițiilor, portului și graiului străbun. Avea o vorbă limpede și energică, nedându-se înfrânt în nici o împrejurare, era un „patriarh care comanda cu autoritate și era ascultat cu evlavie”⁴.

Învățământul organizat din Probotești l-a avut ca inițiator. Acesta a amenajat în propria casă două săli de clasă, lecțiile fiind predate în cea mai mare parte de către el și de către Dumitru Scriba. În anul 1898, în centrul satului, peste drum de biserică a fost ridicată clădirea primei școli din Probotești, construită din cărămidă, cu trei săli spațioase și luminoase, cu condiții superioare acelor timpuri. Școala a fost ridicată pe cheltuiala principesei Elena-Olga Obolenschi (născută Sturdza). Primul învățător care a predat în noua școală a fost Titus Lăzărescu, chemat de la Fundu Herții de

---

⁴ *Ibidem*, p. 4.

către părintele, acesta slujind pentru luminarea copiilor proboteștenilor din anul 1898 până în anul 1924. Pentru preotul Sandovici școala era o „poartă a tuturor drumurilor spre lumină”⁵, iar învățătorii erau „lumina lumii și sarea pământului”⁶.

În plan social și economic de numele său este legat mai ales actul de împrumut și de proprietate cu pământ a locuitorilor din Probotești și Târnauca. Odată cu modernizarea României, fiii boierilor părăsesc îndeletnicirea de a fi buni gospodari ai moșiilor strămoșești, devenind funcționari și politicieni, iar pământul țării, în chip neobservat, trece în exploatarea arendașilor străini, cei mai mulți provenind din cămătari și negustori de vite. Astfel, o bună parte din moșiile Moldovei trec în mâinile Trustului Fischer, care exploatează fără milă, ani de zile, rodnicia pământului străbun și pe țăranul muncitor, bătându-și joc de brațele lui de muncă, de religia lui, de portul lui și de datinile lui. Nu trebuie uitat faptul că datorită acestor împrejurări izbucnește marea răscoală țărănească de la Flămânzi, din 1907.

În anul 1931 a fost întrebat, într-un interviu scris, cum a reușit să facă din satele Probotești și Târnauca niște flori între satele județului Dorohoi. Răspunsul său a fost următorul: „Numai cu ajutorul solidarității sociale am răzbit. Sunt peste treizeci de ani de când am înfipt fierul în ogorul înțelenit al cooperăției, de când glasul nostru îndurerat a fost ascultat de marele Spiru Haret și însoțitorii lui, de ni s-a clădit un falnic local de școală, poarta tuturor drumurilor către lumină, îndemnând în același timp pe preoți și învățători să acționeze și ca factori sociali, pe lângă aceea de propagatori ai culturii în lumea satelor”⁷.

Pătruns de ideea că pământul trebuie să-l stăpânească cei care îl muncesc, a înființat, la 4 noiembrie 1901, Banca Populară „Înaintarea”, cu scopul principal de strângere a banilor necesari pentru cumpărarea moșiei. Spunea de multe ori, în glumă, că atunci când s-a înfiripat ideea înființării băncii, s-a motivat spunându-și: „Înainte și-napoi, c-așa-i jocul pe la noi. Și așa dintr-o șagă, a ieșit o treabă-ntreagă”⁸. La început banca a avut sediul în școală, apoi

---

⁵ *Ibidem*, p. 14.

⁶ *Ibidem*, p. 24.

⁷ *Ibidem*, p. 14.

⁸ *Ibidem*, p. 15.

din 1905 în casa sa, fără a se plăti chiria, luminatul, încălzirea sau servitorii, iar din 1921 sediul se mută în localul propriu, Casa de sfat. Preotul era cel care îndeplinea tripla funcțiune: de casier, contabil și președinte al băncii. Când era anunțată vreo inspecție, aceasta trecea foarte repede, inspectorul „vorbea în același timp cu tot personalul băncii”⁹.

În privința împrumutării țăranilor, cuvintele părintelui sunt grăitoare: „Eu, ca fiu de dascăl de țară, care a fost împrumutat de fericitul domnitor Cuza-Vodă, ajungând prin voia lui Dumnezeu părintele satului Probotești, aprins de dorul nețărnut de a pune capăt iobăgiei străinismului, cu entuziasmul eroului care știe să-și pue în joc viața pentru Neam și Rege, în indiferența grozavă a factorilor culturali și sociali din localitate, după îndemnul social-creștine primite în Congresul Băncilor-populare din Bacău în 1905, unde s-a spus de către urzitorii mișcării cooperatiste, că pământul țării trebuie să-l stăpânească cei ce-l muncesc, m-am întors acasă și n-am putut găsi răgaz până ce n-am înființat în 14 august 1905, Obștea de arendare și cumpărare a moșiei Târnauca-Probotești, împreună cu 514 inși din aceste sate. Dar cum această moșie fusese arendată de către Societatea de asigurare «Naționala» din București cetățeanului Frederich Costiner, cum acest contract era în curs de execuție până la 1909, din această cauză atunci când Obștea Târnauca-Probotești ceru să i se arendeze moșia, Societatea Naționala încheie al doilea contract de arendă, cu același cetățean Costiner (asta în 1906), pe periodul 1909-1917, pentru ca să taie obștenilor pofta de pământ, fiindcă, ziceau ei, că odată țăranul înfipt pe moșie, nu mai poate fi scos. Ziceau că dacă ne trebuie moșie s-o cumpărăm de veci (în 12 mai 1906 Soc. Naționala a respins cererea obștii). Și atunci, în 14 noiembrie 1906, cu prilejul Congresului Băncilor populare și Expoziției – Naționale, plecând la București sub conducerea mea și a învățătorului, 24 săteni, prin deciziunea Consiliului de Miniștri s-a reziliat al doilea contract de arendă a moșiei Târnauca, pe periodul 1909-1917, fiindcă Tribunalul Ilfov a apreciat dreptele năzuințe al Obștei Târnauca. Și astfel, în mod răsleț, fără adesiunea factorilor culturali și fără consimțământul mandatarilor Obștei, cari împreună cu dușmanii noștri ziceau: când va face palma păr, atunci va lua popa moșia, în 30 mai

---

⁹ *Ibidem.*

1908, când încă nu ființa Casa Rurală, cu de la sine putere, am încheiat cu Societatea Națională din București, convenția de cumpărare a moșiei sale Târnuca-Probotești, cu preț de 2.200.000 lei, cu pădure, acarete, pământ arabil, fâneață, vii, pomete și zăvoaie, pe care pentru finanțare am cedat-o Onor Casei Rurale, în octombrie 1908”¹⁰.

În anul 1907, împreună cu învățătorul Lăzărescu, reușește să deschidă Cooperativa de consum „Viitorul”, „cu bani de adunătură”¹¹. Această inițiativă a fost zadarnică din mai multe motive: vânzătorului îi plăcea să fure din bani, era nepriceput la negustorie și ca eșecul să fie deplin au venit hoții și au jefuit cooperativa.

A instalat cinematograf, radio și a pus bazele unei biblioteci populare destul de mari, fiind călăuzit de sfaturile înțelepților vremii, raportându-se cu respect la îndemnul lui Gheorghe Asachi. Spunea părintele, în 1931, că: „în unirea forțelor am văzut puterea de propășire culturală și economică, de aceea am căutat să-i ajutăm pe consătenii noștri, să-i înfrățim și să-i înălțăm până la egal cu noi. Am vrut să fie toți o inimă și-un cuget, cum zice Sfântul Apostol Pavel. Dar crezi c-am fost întotdeauna înțeles? Și dintre cei care m-au înțeles, câți crezi că m-au urmat?”¹². Era destul de dezamăgit de reacția păstoriiților săi la toate aceste încercări de luminare!

La 20 iulie 1909 constituie Cooperativa de exploatare a moșiei, cumpărând, cu ajutorul Băncii „Înaintarea”, 7 vagoane de sămânță și toate mașinile agricole aflate în inventarul moșiei, iar la 20 decembrie 1909 înființează Cooperativa forestieră „Propășirea” prin care arvunește de la Casa Rurală cumpărarea masivului Bidășceni, iar în ceea ce privește pădurea de la Târnuca, datorită ridicării prețului de licitare de către exploataorii de păduri din Botoșani-Dorohoi, hotărăște întovărășirea Cooperativei forestiere „Propășirea” cu Asociația Românească din Herța, astfel reușind să ia în exploatare 100 de hectare pădure, cumpărând pentru vecie 152 hectare pădure cu câte 5000 de lei hectarul, pe numele a 41 de oameni, membri ai Cooperativei forestiere „Propășirea”.

În ziua de 14 septembrie 1912, în fața unei asistențe numeroase, s-a efectuat împărțirea loturilor de pământ fiind puși în stăpânire 268 lotași a câte 5 hectare teren, plătit integral cu câte 485 lei hectarul,

---

¹⁰ *Ibidem*, pp. 16-17.

¹¹ *Ibidem*, p. 21.

¹² *Ibidem*, p. 22.

fără nici o cheltuială. Tot atunci a luat naștere și Societatea de Agricultură, societate cu realizări importante pentru localnici.

Pentru a simți și noi astăzi bucuria „ce s-a încuibărit atunci în sufletele obștenilor împrumătăriți și de solemnitatea acelei zile”¹³, reproducem impresiile unui țaran pe nume Tudor I. Ivan, impresii publicate la Vălenii de Munte imediat după împrumătărire:

„...O desăvârșită ordine a domnit în tot timpul tragerii la sorti a loturilor; pe la orele 4 și jumătate apare în fața ușii părintele cu pricina, albit de muncă, dar cu fața strălucind de bucurie că și-a împlinit visul.

Lumea se descopere respectuos și păsările pare că se opriau din zborul lor la începerea slujbei. Din gura lui ieșea rugăciunea de mulțumire către Dumnezeu a celui ce a fost atât de cuvios, că îmbina cerul cu pământul, atât de înălțător, că ți se părea că Duhul Domnului lucrează în el; ținuta lui demnă te stăpâna: și e doar băiatul dascălului Ștefanachi Sandovici, care abia s-a procopsit cu patru clase la Seminarul din Socola în 1881!

Atunci fericitul Mitropolit Iosif Naniescu a vrut să-l țină diacon și el nu a primit, căci gândul lui era să fie preot al deșteptării neamului în Probotești-Târnauca. Și n-a dat greș...”¹⁴.

În anul 1931, sfătuindu-se cu credincioșii, hotărăște prelungirea bisericii, spre est, pentru că devenise neîncăpătoare, populația Proboteștiului fiind în creștere.

Câteva date statistice privind evoluția creșterii populației din Probotești de-a lungul timpului sunt necesare de scos în evidență: „în anul 1803 în Probotești, erau 171 de birnici (plătitori de bir), birul anual fiind de 1988 lei și 20 locuitori erau scutiți de bir, stăpână fiind Pităreasa Zoița Potlog. În 1816 erau 146 de birnici, 376 lei birul pe un sfert de an, stăpână fiind aceeași Zoița Potlog. În *Catagrafia Ținutului Herța* din anul 1820, 7/1820, registrul nr. 15, se arată că erau 135 de liuzi (contribuabili) dintre care 116 birnici „ce poartă havalele (obligații față de boier)”, 13 liuzi fără bir și 6 „a bisărăcii”, amintiți fiind: „preut Gligori, preut Constandin, diaconul Tuduran, dascăl Vasăle, Ștefan săn (fiu) Popa dascal, Vasăle Zvâncă pălămar”. Aceasta se încheie cu o mică descriere a satului: „Sat acesta este lângă păduri, locul de hrană cu îndestulari nu au, alijveriș (afacere

---

¹³ *Ibidem*, p. 23.

¹⁴ *Ibidem*, p. 24.

profitabilă în activități comerciale) lor urmează cu bani cu chirie și bani pe fălci, fiind mai (?) în putere de boi și de cară. În anul 1846 erau pe moșie 173 de birnici, iar în anul 1866 existau 275 de familii”¹⁵.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, așa cum găsim în *Marele dicționar geografic al României*, erau în Probotești 1586 locuitori. *Dicționarul statistic al României întocmit pe baza rezultatelor definitive ale Recensământului general al populațiunii din 19 decembrie 1912*, ne arată că aici erau 431 de case locuite, 18 case nelocuite, 451 de gospodării, totalul populației fiind de 1979 persoane, dintre care 973 erau bărbați și 1006 femei. *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. 2, ne spune că totalul populației Proboteștiului era de 2025 locuitori, dintre care 1897 erau români, 127 țigani și un polonez, 957 fiind bărbați și 1068 femei. Ca și religie, acest recensământ, dezvăluie că 2024 dintre locuitori erau ortodocși, iar unul era adventist.

După cum vedem, la momentul luării deciziei de lărgire a bisericii erau 2025 persoane în sat, astfel că s-au adunat bani de la enoriași, iar preotul Sandovici a donat suma de 211.015 lei. Dacă până atunci spațiul bisericii era de 34 m², după renovare și prelungire acesta a ajuns la 112 m².

În momentul sfințirii temeliei bisericii reînnoite, la 20 iunie 1931 părintele spunea: „Și iată cum dintr-o nimica toată și fără să cerșim mila altor sate, ori a vreunei organizații politice sau vreunui bogătaș, cum se obișnuiește îndeobște, numai prin noi înșine și mila lui Dumnezeu, am început lucrul cel bun de zidit. Și dacă azi adierea aerului, ne aduce mirosul suav de înflorire al cerealelor, ca o binecuvântare dumnezeiască, noi zărim în picăturile cristaline din roua dimineții încrederea deplină ce și frații noștri, care din pricina crizei actuale, au zăbovit cu ajutorul lor bănesc pentru reconstruirea bisericii noastre, de bună seamă că la secerișul producției agricole, pe întrecere vor veni toți la cunoștința adevărului [...]. Iar acum fraților și fiilor iubiți ajutați-mă vă rog fierbinte și pe mine întru săvârșirea operii uriașe ce am de întreprins, după cum și eu ca înțeleghător al nevoilor omenesti, v-am înțeles durerea dvs. în ziua necazului și v-am ajutat cu tot dragul inimei mele în toate chipurile, ca să vă cumpărați lesne un ogor, vite de muncă și prăsilă, ori

---

¹⁵ Ioan Murariu, *Istoria ținutului Herța până în anul 1940*, Editura Vicovia, Bacău, 2010, pp. 164-165.

să vă construiți o casă și alte așezări acătării la gospodăria dvs., astfel ca în toamna viitoare cu ajutorul Tatălui Ceresc, să pot iarăși intona în acest sfânt locaș cu toată însuflețirea: Slavă întru cei de Sus, lui Dumnezeu și pre pământ pace, între oameni bună voire. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”¹⁶

Și iată că oamenii vrednici ai Proboțeștiului au ascultat și împlinit cuvântul preotului lor. La 6 decembrie 1931 a fost sfințită biserica, iar la 10 decembrie părintele Nicolae, după ce toate gândurile sale de propășire a enoriașilor s-au realizat, se mută în locașurile Domnului. A fost înmormântat în curtea bisericii aproape de altarul iubit și glia strămoșească.

Pentru toate faptele sale bune, numele bunului părinte a rămas neuitat. Cuvintele sale răzbesc până în zilele noastre și parcă îl auzim spunând: „Feriți-vă de meșterii vorbelor rele ce întunecă mintea și pustiesc sufletul nevinovat, măcar de poartă și numele de luminători ai poporului, dar susțineți-vă cu focul sfânt al dragostei creștine, ce hotărăște pe om la jertfa de sine, pentru reușita binelui obștesc”¹⁷.

Model de muncă, cinste și dreptate

Cuvintele de caldă apreciere pentru preotul Nicolae Sandovici au fost și sunt multe, cei care l-au cunoscut au ținut să lase posterității cuvinte semnificative, de profund respect.

Părintele Dumitru Furtună, marele istoric, publicist și folclorist român, dar și întemeietorul Seminarului Teologic Ortodox „Pimen Mitropolitul” din Dorohoi, prezent la sfințirea temeliei bisericii reînnoite din Proboești, la 20 iunie 1931, spunea atât de frumos, că: „Am văzut și noi (prezenți la eveniment au fost toți conducătorii administrativi ai județului, în frunte cu prefectul Burbure) acest sat în care stările nouă se îmbină de minune cu vechile tradiții. Privirile tuturor au fost ațintite în acele clipe asupra părintelui Nicolae: un chip albit de vreme, pe care se vedeau brazdele osteneților aspre a 50 de ani de preoție și se puteau ceti razele mângâierii și ale biruinței. Ce vorbă limpede și energică la acest patriarh care nu

¹⁶ V.V. Cărăușu, *op. cit.*, pp. 26-27.

¹⁷ Nicolae Sandovici, *Sfaturi prielnice date în biserică și școală sătenilor din comuna Târnauca, Județul Dorohoi la Cercurile Culturale și Cooperative*, Editura Tipografia Societății anonime „Poporul”, București, 1914, p. 35.

se dă înfrânt! La vârsta lui și în puterea misiunii lui, el comandă cu autoritate și este ascultat cu evlavie. [...] Dar mai presus de toate, taina stă în vrednicia părintelui și în pasiunea ce Sfinția Sa a știut și știe să pună în misiunea sfântă ce are în mijlocul poporului său. E într-adevăr, poporul său, satul său. De aceea, satul Probotești, pentru toți sătenii județului Dorohoi, se numește, cu nume vechi și drept Satul Părintelui Neculai..."¹⁸.

Într-un proces verbal semnat de către controlorii Băncii Populare, Dumitrescu Bumbesti, P. Rădulescu și C. Sachelaride, se scria că: „Toată această minunată mișcare și deșteptare a sătenilor din Probotești, se datorește laudabilelor stăruinți ale părintelui N. Sandovici și învățătorului N. Lăzărescu, cari cu mult tact și-n deplină armonie lucrează cu inima pentru ridicarea sătenilor”¹⁹.

Fotin Enescu, Directorul Băncii Populare, care a dorit să-l decoreze pe părintele pentru curajul și dragostea de a urma fără frică împlinirea cauzei care avea să ducă la îmbunătățirea traiului țărânului, pătruns de admirația vredniciilor preotului Sandovici îi spune acestuia într-o clipă de sinceritate și exaltare: „N-am să te uit nici în mormânt, părinte!”, și părintele i-a răspuns: „Dacă n-aș crede în învierea morților, n-aș fi nebun pentru Christos!”²⁰

Tot el, în 1921, cu ocazia împlinirii a 60 de ani de viațuire și 40 de preoție îi scrie părintelui Nicolae o felicitare: „Să trăiască Sfântul Nicolae din Probotești, mulți ani pentru a putea fi de folos poporului său, pe care a înțeles să-l iubească, să-l ajute, să-l înfrățască și să-l înalțe. Și să fie o pildă vie, pentru mulți rătăciți ce nu-și cunosc menirea!”²¹.

C. Cercel, Directorul Centralei Cooperativelor Sătești, îi adresează următoarele cuvinte, cu ocazia contractării unui împrumut: „Prea Cucernice Părinte, Întotdeauna idealist și plecat cu sufletul spre fapte folositoare populației în mijlocul căreia trăiești, aduci cu Sfinția Ta un aer de optimism și de îmbărbătare la datorie, pe care întotdeauna l-am simțit. Rog a conta pe nealteratul meu devotament”²².

¹⁸ V.V. Cărăușu, *op. cit.*, p. 4.

¹⁹ Gheorghe N. Pavel, *Proboteștii, un sat martir din ținutul Herței*, Editura Casa Editorială Bukrek, Cernăuți, 2006, p. 29.

²⁰ *Ibidem*, p. 30.

²¹ V.V. Cărăușu, *op. cit.*, p. 32.

²² *Ibidem*, p. 33.

Ghe. Nemțanu, proprietarul moșiei Costești-Botoșani, așterne cuvinte frumoase într-o scrisoare sinceră și apreciativă:

„5 ianuarie 1913

Stimate Părinte,

Rog primește felicitările mele de Sfintele sărbători și ale anului nou. Am primit broșura trimisă de Sfinția Voastră, vă felicit că ați avut norocul a rămâne neuitat pentru țărani ce s-au împroprietărit pe moșia Târnauca.

Ați făcut pentru ei ca și Domnitorul Cuza la 1864. Veți avea mulțumirea sufletească, că ați făcut o faptă bună, dar țărani nu cunoaște.

Să ne vedem sănătoși.

Vă salut cu stimă!

Gh. Nemțanu²³.

Cu ocazia expedierii unei telegrame, I. G. Duca răspunde preotului Nicolae: „Cuvioase Părinte Sandovici, îți mulțumesc pentru inimoasa telegramă și te rog, să lucrezi pentru binele obștesc cu aceeași râvnă cu care ai lucrat până acum²⁴.”

Prietenul său Dumitru Gavril Popa, îi scrie: „Când biserica și credința noastră se zdruncină, când Hristos în inimile acestor nevrednici, care suntem noi – mâine va fi doar o amintire – văd că undeva mai este un om și poate singurul, care propovăduiește că Biblia este izvorul înțelepciunii omenești și că adevărurile cuprinse în ea sunt eterne și de nezdruccinat²⁵.”

V.V. Cărăușu, locotenent și avocat, spune despre părintele Sandovici că: „Sfinția Sa este unul din ceata celor cari plâng pierderea obiceiurilor creștinești și portului strămoșesc. Sfinția Sa este omul care luptă cu vorba și cu fapta în contra clevetirei, în contra tâlhăriei, în contra desfrânării și luxului și, mai ales, în contra beției. După port și după vorbă se cunoaște un neam de oameni, o afirmă Sfinția Sa cu filozofie. Și are dreptate²⁶.”

---

²³ *Ibidem*, p. 34.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 35.

²⁶ *Ibidem*, p. 10.

În *Gazeta Cultura Poporului*, din 6 iulie 1924, apărută la Cluj, într-un articol semnat de către Tudor Ivan prin care se face o analiză reală a vieții satului Proboțești, se relatează că: „Am vizitat apoi casa preotului Sandovici, care este un gospodar strașnic, având gospodăria aranjată după felul gospodăriilor din Bucovina. Preotul în vârstă de peste 60 de ani, se menține bine, iar cucoana preoteasă, este o minunată gospodină. Tot pământul e cultivat foarte bine, de către Sfinția Sa, din jurul gospodăriei, iar pometul este un adevărat rai”.

Prof. univ. Vasile Pavel, fiu al satului Proboțești, scria despre Părintele Sandovici următoarele: „Nicolae Sandovici a fost un preot devotat până la sacrificiu enoriașilor săi. S-a străduit să îndrumeze enoriașii către credința în Dumnezeu, către săvârșirea dragostei creștine prin viața cinstită și binefăcătoare semenilor săi. A căutat să le deschidă gustul la învățătura cărții sătenilor, acelor care de veacuri au păstrat prin port, datini, credință și grai originea sfântă a neamului nostru. Prin slove pline de înțelepciune propovăduia că adevărurile cuprinse în Biblie sunt eterne și de nezdruccinat”²⁷.

Gheorghe N. Pavel, în cartea *Proboțeștii, un sat martir din ținutul Herții* se exprima astfel: „Curajul preotului Sandovici era mare. El pășea cu fruntea sus și nici un fel de atac, fățiș sau din umbră, nu-l clinea din hotărârile sale”²⁸.

Din amintirile oamenilor acelor timpuri aflăm că preotul Nicolae Sandovici era un cărturar cu spirit prevăzător, cu dorința deșteptării spirituale, culturale și educaționale a enoriașilor săi, era foarte ferm în hotărâri și se ținea de cuvânt. Prin educație și instruire vedea el posibilitatea prosperării. Era susținut în activitatea sa de gospodarii satului, printre care erau și cărturari.

Este cel care încearcă și reușește, în acele timpuri grele, să clădească o altă viață nouă și frumoasă, bazată pe muncă și adevăr, păstoriților săi. Avea cuvânt cu putere multă, limpede și ușor de înțeles: „Ești muncitor pe pământ, ori meșteșugar, lucrează cinstit, fii om de inimă, cu bună credință, ca să nu vie mânia lui Dumnezeu peste fiii neascultători. Ferește-te de patimi care te ruinează, să ai economia în muncă și cheltuieli ca brățară de aur, mulțumește lui

---

²⁷ Vasile Pavel, *op. cit.*, pp. 108-109.

²⁸ Gheorghe N. Pavel, *op. cit.*, p. 30.

Dumnezeu că te ține sănătos și vei avea îndestularea vieții și nu-ți va lipsi viața sfântă”²⁹.

În timp relativ scurt reușește să facă cunoscut numele satului în întregul județ Dorohoi, ca un sat cu gospodării bine rânduite și Casă de sfat, cu bibliotecă populară, radio și cinematograful, dar și cu biserică frumoasă și bine îngrijită. Satul Probotești devenise sat model în județul Dorohoi. A reușit să înfăptuiască toate acestea având nădejde deplină în ajutorul lui Dumnezeu și încredere în sprijinul proboteștenilor, a fost convins că prin școală și biserică se putea curma răul și se va putea deschide calea spre civilizație.

Atât de hotărât era încât atunci când marele proprietar de moșii N.H. Verona, în 1908, încerca să-l convingă să fie un om cuminte, să se astâmpere acasă și să nu mai umble după potcoave de cai morți, că moșia nu poate să o obțină niciodată, îi răspunde astfel: „Numai un glonț trimis la vreme oportună mă poate scoate din luptă. Astfel, merg înainte orbește, merg până la capăt. Și de nu voi reuși în izbânda cauzei ce urmăresc, mai mult se va cerceta cauza neizbânzii mele!”³⁰.

Pentru a se vedea și mai bine dorința arzătoare a Părintelui Nicolae Sandovici de a-i face pe toți să simtă lucrurile la fel, reproducem versurile pe care le rostea aproape de fiecare dată celor care participau la diferite întâlniri organizate în vederea împlinirii idealurilor nădăjduite:

„Am voit din piept să scot
Inima cu dor cu tot,
Și s-o pun în pieptul tău
Ca să simți ce simt și eu”³¹.

De aceea este important să readucem în circuitul cunoașterii numele lui Nicolae Sandovici, un preot al deșteptării enoriașilor săi și figură marcantă între personalitățile timpului, în fostul județ Dorohoi.

---

²⁹ Nicolae Sandovici, *op. cit.*, p. 29.

³⁰ V.V. Cărăușu, *op. cit.*, p. 31.

³¹ *Ibidem*, p. 33.